

Irodalmi Szemle.

Dacia története.

*Dacia provincia Augusti. Irta Király Pál. Két kötet. Nagy-Becskerek, 1893—1894.
(Szabó Fer. nevezetű Tört. Könyvtárának 47—48. kötete. Nbr., 436 és 624 lap.)*

Kevés könyv jelent meg újabban irodalmunkban, mely jobban megérdemelte s mégis annyira elkerülte volna a szakkörök s az olvasó közönség figyelmét, mint *Király Pál* Daciája. Ezer lapnál többre terjedő művében lehetnek, vannak is fogyatkozások; egészben és általánosságban azonban a mű iránt való előzékenységre inthet az az egyetlen körülmény is, hogy magyar nyelven Daciának ez az első beható monographiája, mely a dákoknak egykor független országát s utóbb a rómaiak provinciáját a történettudomány mai színvonalán ösmerteti. Olyan érdeme ez *Király Pálnak*, melyet nem kisebbíthet az agyonhallgatás.

A modern erdélyi tudósok közül csak kettő előzte meg őt nagyarányú kutatásokban. *Goos* (*Studien zur Geschichte und Geographie des Traianischen Daciens*) és *Torma*, a ki különösen a limes kutatásával szerzett érdemeket s a kinek repertoriuma a Daciára vonatkozó egész irodalmat felöleli. Már elavult *Vass József* munkája (Erdély a rómaiak alatt), nem léphet föl nagyobb igényekkel *Borovszky*nak a dákokról írt tanulmánya; másoknak daciai kutatásai pedig, akármily érdemesek különben, a provinciának csak egyes részeire szorítkoznak.

Jobban érdeklődött a külföld. *Mommsen* a *Corpus Inscriptionum Latinarum* III. kötetében már 1873-ban egybeállította a daciai felírtos kövek jegyzékét, a bukaresti akadémia pedig külön *Corpus* kiadását határozta el. *Russu* Dacia Parolisenseje, főképp pedig *Tocilescu* gyönyörű illusztrált műve (Dacia inainte de Romani, Bukarest, 1850., 4r., 954 l.) már mint feldolgozás is méltán kelthette föl maga iránt a tudós világ jóakarátát.

Semmiesetre sem jár tehát töretlen úton *Király Pál*; de tizenhat év előtt maga is az úttörők közé tartozott. Másfél évtized alatt a jeles munkák egész sorozatával gazdagította Daciáról való ismereteinket. Már 1886-ban feltűnt a sarmizegetusai mithraeumról írt tanulmányával,

mely sok tekintetben új világot vetett a Mithra-kultusra s az akadémia elismerésével is találkozott. 1891-ben külön könyvet írt Ulpia Traianáról s nagyobb tanulmányt a markomann-háborúkról. 1892-ben pedig 432 lapon szól Apulumról, mely Gyulafehérvár helyén emelkedett. Ide véve kisebb tanulmányait, Király Pál valóban komoly előkészületek után írta meg jelen kétkötetes nagy művét, melynek elkészítésére az irodalmunk hiányainak fölismerésében finom érzékű Szabó Ferencz szólította fel.

Könyvének első kötetében a legrégebb térképek s földleírások (Peutinger-tábla, Priscus Rhetor, Jornandes, a ravennai Névtelen stb.) adatai alapján tűnteti föl Dacia általános hegy-, víz- és helyrajzi viszonyait. Külön szól Dacia legrégebb lakosairól, az agathyrsokról, egybeállítja a dákoknak és törzsrokonaioknak a római hódításig terjedő történetét s magának a hódításnak lefolyását.

Igy tér át azután a dákok ethnographiai jellemzésére, melynél főkép a Traján-oszlop domborműveiből indul ki. Szól a dákok vallásáról, hadügyéről, közigazgatásáról, a markomann-háborúkról, Dacia betelepítéseiről, a római utakról, hídakról, hadi viszonyokról stb.

A második kötet a műveltségtörténetet különösen becses adatokkal gazdagítja. Míg egyrészt részletesen értekezik a várakról s katonaságról, másrészt világos képet rajzol a városi és községi életről. Sarmizegetusát, Apulumot és Alsó-Ilosvát úgy szólván előttünk építi föl amphitheatrumaikkal, mithraeumaikkal, közfürdőikkel, praetoriumaikkal, castrumaikkal s polgári és katonai házaikká. Értekezik a lakosság rendi felosztásáról, nemzetiségi viszonyairól, köz- és magánéletéről, egyesületeiről, közegészségügyi és vallási viszonyairól, a temetőkről, iparról, kereskedelemről; elvezet a *Téglás* Gábortól alaposan felkutatott bányákba, a pénzverő házakba s betekintést enged a pénzügyi és a tartományi kormányzat titkaiba. Végül pedig elmondja — céljához képest azonban csak röviden — azt a hatást, melyet a népvándorlás (a germánok, hunok és avarok országalapítása) egészen a magyarok honfoglalásáig, gyakorolt az egykori Dacia területére.

Az adatoknak rengeteg tömegét mindenütt sikerült, részben színezett illusztrációk alkalmazása mellett dolgozza föl s igyekszik mentül áttekinthetőbbé tenni.

Kétségtelen dolog, hogy a csoportosítások néha ismétlődnek, de ez természetes is, mert külön kell szólnia a hódítás előtt s a hódítás után való állapotokról. Az is lehet, hogy művén erősebben meglátszik a román tudósok művének hatása. Másrészt azonban, kivált a vallásügyek tárgyalásánál, teljesen új szempontokat vitt be az ó-kori történetnek ebbe a részébe s művének önálló kutatásokon alapuló ezen részeit senki sem nélkülözheti többé, a ki itthon vagy a külföldön Dacia történetével kíván foglalkozni.

Kár, hogy a gazdag irodalmat csak a jegyzetek közt ismerteti s

nem ad róla külön áttekintést. Bizonyos hiányok is feltűnnek ebben a tekintetben; pl. hogy *Tocilescut* még csak meg sem nevezi, hogy illusztrációinak genesiséről alig szól, hogy a *Corpus Inscr. Latinarumot* következetesen C. J. L. jegy alatt idézi (C. I. L. helyett), vagy hogy pl. a magyar írók közül egészen megfélekedezni látszik Gyoroki *Edelepacher* Antalról, a ki pedig nagyon tanúságosan fejtegette Sarmizegetusa nevének eredetét stb.

Mindenesetre örömmel vettük volna, ha részletes indexszel tájékoztat bennünket az adatoknak útvesztőjében.

Olvasmányúl a könyvnek csak egyes részei kínálkoznak. Az első magyar összefoglaló mű természetesen nagyobb súlyt fektetett arra, hogy lelkiismeretesen összegyűjtse és rendszerbe hozza az adatokat, mint arra, hogy egyúttal művészileg fel is dolgozza. De az egészben véve száraz előadás is leköti az olvasó figyelmét, mert szinte az újság ingerével hat rá. E mű a magyar közönség szemeláttára teremti újra az egykori Daciát s az idáig oly ismeretlen országban otthonosan kalauzol.

Király Pál alapvető munkája, melyet szülői boldog emlékének fűi szeretettel ajánl, nem csak magvas tartalmával, hanem csinos és méltó kiállításával is megérdemli a közönség pártolását. *Márki.*

Két mű a politikáról.

(*Wilhelm Roscher: Politik, Geschichtliche Naturlehre der Monarchie, Aristokratie und Demokratie. 722 old. Stuttgart 1893. Cotta'sche Buchhandlung. Ára: 10 Márka. Th. Fanck-Brentano: La Politique. Principes, critiques, réformes. 430 old. Paris. Rousseau. 1893. Ára: 7 fr. 50 c.*)

Az összefoglaló politikai műveknek mai napság nem valami gazdag irodalmában jelentőséges helyet foglal el **Roscher**-nek, a nagy-hírű nemzetgazdásznak újabban megjelent műve a politikáról. Ez a mű rendszeres munkának ugyan egyáltalán nem mondható, a mennyiben még az alkotmányi politikát sem öleli fel a maga teljességében és meglátszik rajta az is, hogy az egész csak egyenkint megjelent értekezések foglalata. Mint címe is jelzi, a monarchiának, arisztokráciának és dekoráciának történelmi természetleírását kívánja adni, vagyis bizonyos konkrét államok politikai fejlődésének meghatározott fázisait. Nem foglalkozik ő a monarchia, arisztokrácia és demokrácia gyakorlati politikájával egyáltalán. A mű a következő főrészekre oszlik.

Az első könyvben a monarchiával általában, majd az őskirálysággal foglalkozik, ennek családi és hadi előállítási formáival. A második könyvben az arisztokráciával, a lovagi és papival, majd e kettőnek összeköttetésével, a városi arisztokráciával, annak alapjával